

ФОРМУВАННЯ МІЖГАЛУЗЕВИХ ВІДНОСИН ПІДПРИЄМСТВ МОЛОКОПРОДУКТОВОЇ ВЕРТИКАЛІ

Л.А.Євчук, кандидат економічних наук, доцент

І.Ю.Рудь, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

*Не зважаючи на багатоаспектну обґрунтованість, питання до-
тримання економічних інтересів учасників міжгалузевих відносин
однієї продуктової вертикалі залишаються відкритими. В статті
представлено чинники неузгодженості стосунків та особливості
їх формування останнім часом.*

Ключові слова: *взаємовідносини, економічні інтереси, інте-
граційні об'єднання, молокопереробні підприємства, сільськогос-
подарські виробники.*

Постановка проблеми. Серед питань взаємовідносин партнерів і міжгалузевих зв'язків особливу значимість має спільність економічних інтересів підприємств одного технологічного циклу. Гостро відчувається зміщення мотиваційних факторів у продовольчих підкомплексах із сільськогосподарською сировиною тваринницького походження. Невигідність утримання поголів'я призводить до скорочення сільськогосподарськими виробниками його чисельності, а також недовантаження потужностей переробних підприємств. Якщо м'ясна промисловість у таких умовах почуває себе добре, працюючи з імпортною продукцією, то переробка молока страждає від дефіциту сировини. У той же час, проведені нами дослідження показали гірші позиції сільськогосподарських виробників у порівнянні з переробними підприємствами, зумовлені низьким рівнем продуктивності виробництва та нееквівалентністю міжгалузевих відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтуванню змісту міжгалузевих зв'язків присвячено роботи В.Г.Андрійчука [1], В.Л.Валентинова, П.М.Макаренка, М.Й.Маліка [2], Б.Я.Панасюка, П.М.Федієнка [2], М.Й.Хорунжия та інших вчених. Приклади вітчизняної та зарубіжної практик

довели взаємовигідність дотримання інтересів партнерів підприємствами однієї продуктової вертикалі. Проте, дане явище є мало розповсюдженим внаслідок мультиплікативного впливу об'єктивних та суб'єктивних факторів. Залишаються недостатньо дослідженими гальмівні важелі цих процесів, які знаходяться в руках сільгоспвиробників.

Постановка завдання. У статті ми поставили завдання розкрити проблеми налагодження взаємовигідних міжгалузевих відносин виробників та особливості їх прояву останнім часом на прикладі підприємств молокопродуктової вертикалі.

Виклад основного матеріалу. Світовий досвід перекоонує, що найкращою формою задоволення економічних інтересів технологічно та функціонально взаємопов'язаних галузей виступає агропромислова інтеграція. За визначенням М.Й.Маліка та П.М.Федієнка, агропромислова інтеграція – це багатофункціональний процес, у результаті якого забезпечується виробництво необхідної для суспільства кількості продуктів споживання із сільськогосподарської сировини на основі поєднання діяльності сільського господарства та інших тісно задіяних з ним галузей [2]. Таке поєднання має ряд істотних переваг порівняно з відокремленою діяльністю галузевих виробничо-господарських структур, які відображаються насамперед в синергетичному ефекті, де результат спільних, об'єднаних дій окремих підприємств суспільного виробництва, як правило, є вищим, ніж проста сума їх відокремленої діяльності [4].

Для досягнення вищого спільного синергетичного ефекту важливі не тільки взаємоузгоджені дії партнерів, а й інтенсифікація виробництва, заснована на високій технологічній оснащеності, використанні сучасних технологій виготовлення й переробки сировини; а також рівні економічні умови, які передбачають розподіл прибутку пропорційно вкладу у створення нової вартості. Дослідження експертів показують, що у молокопродуктовому підкомплексі частка сільськогосподарських підприємств у загальних витратах на виробництво

молока становить 42-47%, переробних підприємств – 27-34%, торгівлі – 14-37%. У роздрібній ціні питома вага сільськогосподарських виробників складає 26-30%, переробних підприємств – 50%, торгівлі – 20-24% [3].

Питання обґрунтування доцільності агропромислового об'єднання виробників однієї продуктової вертикалі піднімаються вченими вже багато років, проте не втрачають своєї актуальності. Не зважаючи на те, що вигідність спільного функціонування вже давно обґрунтована теорією й доведена практикою, приклади її реалізації зустрічаються рідко. Перепонами у створенні об'єднаної структури на регіональному рівні є різні цілі діяльності та підходи до роботи вищої менеджерської ланки потенційних партнерів і небажання їх змінювати для розробки єдиного вектора спільної узгодженої праці. Взаємозгодженість дій передбачає, що зміст мети роботи управлінських команд всіх учасників повинен полягати у розвитку діяльності їх підприємства. Як показує практика, багато керівників на перше місце у визначенні своєї мети ставлять особистий добробут.

Негативною рисою менеджменту партнерських стосунків, що виступає чинником нееквівалентності міжгалузевих відносин у молокопродуктовому підкомплексі є, на нашу думку, опортуністична поведінка обох сторін – сільськогосподарських виробників та переробних підприємств. Опортунізм з боку молокозаводів полягає у сплаті низької ціни, яка не покриває витрати господарників на утримання молочного поголів'я, забезпечуючи при цьому переробці прибутки. Умовно опортуністична поведінка сільгоспвиробників проявляється у двох напрямках:

- низькому рівні якості молока, яке надходить на переробку. Постачальники, що передають молоко з високими показниками якості, отримують ціну, яка забезпечує рентабельність в межах 60-120%;
- недотриманні сільськогосподарськими виробниками договірних зобов'язань за іншими пунктами партнерських

угод через відсутність справжньої етики бізнесу. Так, ЗАТ «Лакталіс-Миколаїв» неодноразово робило спроби створення у своїх постачальників сировини ферм із племінною худобою. Всі витрати на придбання поголів'я і ремонт приміщення ферм завод брав на себе. Проте безвідповідальне відношення господарників і відсутність контролю інвестора не принесли очікуваних результатів. Належні до згодовування корми використовувалися не за призначенням. На пасовищі племінні телиці утримувалися разом зі стадом звичайних корів, біля яких постійно паслися бугаї приватних господарів, в результаті чого телиці приносили непородний приплід. Раціональна за змістом ідея молокопереробного підприємства потерпіла поразку через неправильний підхід до її реалізації. Світова практика доказує, що успішність зовнішніх капіталовкладень тісно корелює з жорсткістю контролю інвестора за використанням направлених коштів.

Поведінку селян ми називаємо умовно опортуністичною, оскільки притиснення інтересів переробників не приносить першим економічного зиску.

Сучасні тенденції формування об'єднаних структур мають три специфічні особливості. Перша – перехід від горизонтальних видів (більш характерні для молокопереробної промисловості) і вертикальних видів об'єднань до вертикально-горизонтальних. Концентрація виробництва дозволяє застосовувати сучасні технології, що в комплексі з проявом ефекту масштабу впливає на зниження собівартості продукції, а також посилює монополізацію ринку.

Друга особливість представляє собою перехід від стосунків вертикальної координації до процесів вертикально-горизонтальної інтеграції. Розрізненість змісту дефініцій «інтеграція» та «координація» обґрунтовано В.Г. Андрійчуком, який, опираючись на точки зору зарубіжних вчених вказує, що вертикальна інтеграція має місце лише тоді, коли об'єднання виробників, що функціонують на наступних стадіях продукто-

вої вертикалі здійснюються на основі єдиної (спільної) власності. Вертикальна координація виникає тоді, коли взаємовідносини між товаровиробниками єдиного технологічного ланцюга регулюються лише контрактами [1]. На принципах єдиної власності об'єднуються сільськогосподарські та молокопереробні підприємства розташовані часто в різних регіонах, а також дистрибуційні структури. За належності всієї продуктової вертикалі одному власнику питання цінової паритетності знімається. Відповідно до економічного змісту технологічного та юридичного об'єднання учасників, а також підприємництва, власник за своєю природою повинен бути зацікавлений у пропорційному стійкому розвитку об'єднаних учасників, що складає підґрунтя розподілу прибутку з урахуванням природно-кліматичних, географічних, регіональних відмінностей їх (учасників) функціонування.

Третя особливість. В аграрний сектор, у тому числі молокопродуктивний підкомплекс, входять великі інвестиційно потужні альянси з інших галузей. Стратегію диверсифікації вони використовують як засіб зниження підприємницького ризику, який є невід'ємною характеристикою української економіки. Світова фінансова криза, що спричинила значне скорочення окремих видів діяльності, спонукала власників капіталів до перенаправлення коштів у менш ризиковий продовольчий сектор. У порівнянні з іншими галузями сільського господарства суб'єкти молокопродуктового підкомплексу можуть отримати великі фінансові вливання. Потужним інвесторам, які заходять в аграрну сферу, цікавими є тільки значні вкладення. Малі підприємницькі проекти їх не цікавлять. Відродження та розвиток молочного скотарства у громадському виробництві потребує саме великих капіталовкладень.

Висновки. Попри різносторонню вигідність, прикладів структур сформованих на засадах координації/інтеграції підприємств молокопродуктової вертикалі Миколаївська область не має. Укладені угоди між партнерами носять більш формальний характер, у підтримці окремими переробними заводами

виробників молока має місце вибірковість, процеси інтеграції знаходяться на стадії проектування. Непривабливість регіону частково зумовлена належністю його до степової зони з посушливим кліматом, що ускладнює забезпечення кормової бази; відсутністю в області великих молочнотоварних ферм, які мають бути основними постачальниками гарантованих надходжень якісної сировини; а також, як вже зазначалося вище, різними цілями діяльності та підходами до роботи вищої менеджерської ланки потенційних партнерів. Основним причинним аргументом з наведених ми вважаємо останній. За нашими переконаннями, формування еквівалентних міжгалузевих відносин підприємств однієї продуктової вертикалі, цільовим вектором яких має бути пропорційний розвиток всіх учасників, полягає у розвитку інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Капіталізація сільського господарства: ідентифікація і мотиви здійснення / В. Г. Андрійчук // Економіка АПК. — 2006. — № 1. — С. 40—54.
2. Малік М. Й. Аграрна реформа і розвиток підприємництва / М. Й. Малік, П. М. Федієнко. — К.: ІАЕ УААН, 2003. — 271 с.
3. Копитець Н. Г. Функціонування системи збуту продукції скотарства: теоретико-практичний аспект : [монографія] / Н. Г. Копитець. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 210 с.
4. Фролов В. И. Новая модель интеграции в действии / В. И. Фролов // Экономика сельскохозяйственных перерабатывающих предприятий. — 2000. — № 1. — С. 46—48.